

Українці Мараморощини в міжкультурному діалозі: ідентичність і різноманітність

Делія Суйоган

УДК 316.72(498.41)(=161.2)

Delia Suiogan. The Ukrainians from Maramures in Intercultural Dialogue: Identity and Diversity. This study started off from the idea that each item of traditional civilization from Maramures implies a decoding of a bi-univocal relation between the native Romanian and the minority populations, as well. Each of these populations has been both addressers and addressees of the message that has been constructed along centuries. The intercultural character of Maramures is a certainty that can hardly be contested nowadays. What's more, as a particularity, the interactive interculturalism as an optimum pattern of peaceful cohabitation can be emphasized. This type of interculturalism has as a support multilingualism, as well as an increased degree of tolerance for the other's convictions.

Delia Suiogan. Identitate și diversitate. Rolul dialogului intercultural. Ucrainenii din Maramureș. Studiul pornește de la ideea că fiecare element al civilizației tradiționale din Maramureș implică o decodare a relației biunivoce dintre nativii români și reprezentanții minorităților. Fiecare dintre aceste populații este, în același timp, destinatar și expeditor al unui mesaj care s-a edificat de-a lungul secolelor. Caracterul intercultural al Maramureșului este un lucru cert care cu greu mai poate fi contestat în zilele noastre. Mai mult, ca un element specific, poate fi decelat un interculturalismul interactiv, ca un model optim de coabitare pașnică. Acest tip de interculturalism are ca suport plurilingvismul, precum și un mare grad de toleranță pentru celelalte culte.

Спільне проживання румунів та представників інших етносів спричинило як деякі спільні риси в традиціях, так і певні відмінності, які є диференціюючими ознаками та зумовлюють індивідуалізацію тих чи інших етносів, що мешкали й мешкають разом в одному середовищі (природному та соціальному). Етноси виробили спільну культуру, водночас зберігаючи цілу низку відмінних вірувань та індивідуальних практик. Ідентичність не входила в конфлікт з панівною культурою, вона її доповнювала. Відмінності між ними відігравали роль етнодиференціюючих ознак. Але це не означає, що взаємозалежність стала причиною однорідності. Меншини зберегли свою незалежну сутність.

Історія та динаміка соціального життя впродовж багатьох років, ментальність мешканців Мараморощини дозволяють стверджувати, що для цієї зони, попри деякі проблеми, характерні мирне співіснування, етнокультурна та соціальна відкритість. Полікультурність Мараморощини є беззаперечним фактом. Особливістю цієї зони є міжкультурна взаємодія як оптимальна модель мирного співжиття. Така міжкультурність супроводжується багатомовністю, а також високим ступенем толерантності щодо переконань інших.

Польові дослідження доводять, що культурні групи спілкуються між собою постійно. Це зумовлено прагненням краще пізнати одне одного, фактом їхнього розташування в одному місці, що в свою чергу дозволяє встановити спільний код спілкування, налагодити безпосередній обмін повідомленнями. *Інтелектуальна контамінація* тут розуміється як перейняття певною групою ззовні вірувань, моделей, але не через «копіювання», а через творче засвоєння шляхом адаптації. Цей феномен добре ілюструє концепцію єдності в різноманітності. Не можна забувати, що саме консервація відмінностей є умовою розвитку суспільства.

Діалог сприяє взаємному пізнанню співмешканців та налагодженню взаємних стосунків; є способом комунікації між людьми з метою їхнього зближення; усунення бар'єрів та вдосконалення порозуміння. Він є надзвичайним людським надбанням, на якому ґрунтуються основи цивілізації та різноманітні людські цінності. Діалог – це мова розуміння інших та передачі їм свого світосприйняття, культуротворення в цілому.

Відносини румунів і українців Мараморощини склалися упродовж віків. Вони ґрунтуються на інтеграційних векторах при певних стереотипах та кліше, які, утім, легко руйнуються взаємним пізнанням культури одне одного. У відношеннях *меншість – більшість* кожна група сприймає певні світоглядні уявлення та моделі поведінки. Кожній цивілізації, кожному щаблю культури відповідає певний стиль життя. Неможливо пояснити міру належності до тієї чи іншої групи, не володіючи знаннями про використовуваний ними «лексикон». Його потрібно дослідити в русі, в еволюції, надаючи при цьому особливої уваги вивченню мутацій, які виникають на цьому рівні.

Українська громада чітко визначає свою ідентичність. Проте вона також визнає, що підтримує дуже міцні зв'язки з румунами. Тісний контакт між цими двома культурами можемо спостерігати в різних варіантах доїн, способах обробки дерева, подібних елементах одягу, в оздобленні інтер'єру тощо. У ритуалах українців, пов'язаних з народженням, весіллям, похованням, релігійним життям, багато спільного з румунськими.

Як румуни, так і українці зрозуміли, що вміння почути – це сила, яку потрібно примножувати. Це активна дія, упродовж якої слухач стає учасником створеного світу, виявленого або апробованого оповідачем. Поважаючи культуру, традиції, звичаї інших, ми примножуємо повагу до самих себе.

Процес спільного проживання доводить, що полікультурність передбачає визнання відмінностей і

намагання створити умови для діалогу та сприйняття цих відмінностей. Полікультурність критикується як ідеологія, що зумовлює сепаратизм, автономізацію, замкненість та винятковість. Але ареал взаємозалежностей передбачає добре визначену ідентичність, що не розчиняється в абстрактному, двозначному середовищі взаємозв'язків. Наполягання на взаємозалежності може стати причиною однорідності та породження конфліктів (заради розпізнання). Спільноти мають створити «власні матриці культурного відтворення»¹. Полікультурність означає розуміння, оцінювання та поширення власної культури, поєднаних з повагою до інших, що ґрунтується на достовірній інформації та інтересі до іншої етнічної культури. Тому міжкультурність та багатокультурність потрібно розглядати як взаємозалежні реалії, як «різні боки однієї медалі». Це забезпечує обмін у контексті культурного плюралізму. Полікультурність репрезентує схвальну спробу досягнути культурну різноманітність у рамках демократичних суспільств. З огляду на це актуалізуються теоретичні основи багатокультурності, зокрема концепція структури ідентичності.

Міжкультурний діалог передбачає, що відносини між окремими особами будуть розсудливими та базуватимуться на взаєморозумінні, а не на насильстві та примушуванні. До міжкультурного, міжрелігійного діалогу здатна лише розсудлива людина, яка цінує мудрість. Діалог між цивілізаціями, культурами означає рівність між людьми та націями. Тобто можемо вести діалог лише тоді, коли поважаємо протилежний погляд та вважаємо його рівноцінним зі своїм. Людська спільнота є фундаментальною як у особистому, так і в соціальному житті індивідуума. Отже, спілкування є кодом або системою в пізнанні реальності, у соціальній організації та розвитку, впливає на горизонтальні та вертикальні відношення між людьми, втручається навіть у їхні інтимні прагнення. Спілкування – це процес, орієнтований на досягнення певних цілей: передача, розуміння, переробка та отримання інформації.

Особа, що потрапляє в інший культурний простір, спостерігає іншу систему сприйняття реальності, сукупність специфічних культурних уявлень про час і простір, відмінний спосіб відносин. У такій ситуації мають застосовуватися спільні символи, схожі культурні елементи, які сприятимуть «переходу» від одного світу (з його цінностями) до іншого, багатшого та вільнішого в осягненні неоднорідних цінностей. Для порозуміння необхідними є домовленості щодо системи спільних координат між партнерами цього обміну.

Спільні елементи можуть стати точками опори для каталізації інтеграційного процесу. Ефективним можна вважати діалог, що посилює, створює передумови та відкриває можливості для взаємодії, яка стимулює повагу до обміну ідеями. Як процес, міжкультурний діалог стимулює визначення багатьох позицій, але встановлює також і межі, до яких індивідууми можуть сприймати відмінності.

Також культурний діалог є стратегією міжкультурного запиту щодо власних основ культури, щодо відкритості або непрозорості нових понять. Потрібно відкинути спроби встановити пріоритети культурних компонентів, сприйняття їх як неповних або негативних, виходити з апріорних, етнічних або соціоцентричних критеріїв.

Культурна відмінність, з одного боку, є джерелом для творчості та інновацій, а з другого, – може створити серйозні перешкоди для комунікації. Для збереження культурної різноманітності існує потреба захисту національних ідентичностей, з яких вона складається. А для її використання необхідною є інтенсифікація міжкультурного діалогу. Аналіз європейської політики в культурній сфері засвідчує, що всі зусилля зосереджені в цьому напрямі, а культурна різноманітність представляє один із центральних елементів культурної політики та стратегії.

Міжкультурний діалог – це інструмент для використання культурних відмінностей, який буде дієвим тільки тоді, коли ми віднайдемо своє місце серед цінностей, що формують національну ідентичність, і будемо пишатися тим, що є частиною нації. За інших умов не буде бажання належати до групи та ідентифікувати себе з рідною культурою. А відсутність цього руйнує єдність в середині нації та генерує зовнішні несприятливі умови.

Ведучи мову про цивілізацію *співіснування*, не можемо відкидати фактор конфліктності. Конфлікт є результатом інтолерантності щодо відмінностей, нездатності до компромісів та співпраці. Сьогодні ідентичність, яка постійно визначається в співвідношенні з іншою культурою, підсилює певну громаду (але всупереч толерантності та взаємності) та створює світ, належність до якого є важливішою, ніж вплив її громадян.

Культурна ідентичність є складовою індивідуальної свободи. У співвідношенні *більшість – меншість* отримано моральну рівність культурних громад (сукупність індивідуальних виборів). У спеціальній літературі наводиться два головних напрями в розробці індивідуальних та колективних стратегій у зв'язку з існуванням домінуючої та міноритарних груп, які взаємодіють синхронно впродовж тривалого історичного часу. Перший напрям апелює до двох типів стратегій: перша тяжіє до уникання конфліктів, зводиться до «існування поруч» і до *абстрагування один від одного*; друга передбачає прийняття адаптивної поведінки, що означає «пов'язати умови існування». Другий тип стратегії розглядає меншини як рівних партнерів у контексті необхідності щось побудувати під знаком плюралізму, що передбачає *жити разом / співмешкати*. Процес співмешкання доводить, що основою міжкультурності є утвердження різноманітності та намагання створити простір для діалогу й поваги до відмінностей².

Співвідношення *більшість – меншість* логічно подібне до співвідношення *тотожність – протилежність*, тоді як «форми та аспекти, що їх приймає ідентичність в історії, є гранями однієї норми, визначеної та прий-

нятої більшості. Таким чином, ідентичністю в історії стає ідея, висловлена в певний час та в певному місці об'єднавчою більшістю»³.

Розгляд уявлень про поняття «інший» дозволяє здійснити конкретну характеристику способу, у який одна громада уявляє собі іншу. Роль уявлень полягає в наданні можливості зрозуміти спосіб реалізації зв'язків між близькими й далекими спільнотами та колективами, ритми та механізми, які регулюють відносини між двома культурами або системами цивілізації. Уявлення дозволяє та репрезентує кристалізацію відношення до «іншого», є інструментом пізнання та класифікації. Об'єднання культурних відмінностей спрямовано на те, щоб відтворити «глибоку й неподільну єдність людського духу»⁴.

«Відношення єдність – відмінність визначає онтологічну та засадничу структуру способу життя людини, а не її перехідний стан»⁵. Добровільне та повне сприйняття культури «іншого» стає причиною акультурації та асиміляції. Звісно, між просторами протилежності та тотожності перебувають лімітрофні зони, яким властиві взаємовпливи, названі зонами акультурації.

Неподібність відіграє важливу роль у культурній еволюції за умов, якщо її прояви сприятимуть розширенню поля ідентичності, можуть означати навіть оновлення ідентичності через внесення нових, але додаткових елементів.

«Ідентичність культур уже не розглядається як наслідок їх ізоляції, а як ефект їх оригінальності щодо живильного та інтегрованого середовища міжкультурних комунікацій. Це простір відкритої універсалізації, що легітимізує ідентичності як свої складові елементи, а «універсальний» розглядається як властивий автентичним ідентичностям, із вартісним виразом»⁶.

На території сучасної Румунії українці мешкають вздовж кордону з Україною: на Буковині, Мараморощині, а також у Банаті та Добруджі. У марамороських селах Поєніле де Суб Мунте, Рускова, Репедя, Бістра, Верхня Рона, Красна Вішеулуй, Лунка на Тисі та Ремец, а також у м. Сігетул Мармаціей мешкає понад 50 % усіх українців Румунії. Археологічні дані засвідчують, що ще з VI ст. східнослов'янське населення оселилося на сучасній території повіту, а католицький єпископ Н. Олахус згадає русинських пасторів у Мараморощині в XV ст. Українські поселення на півночі Молдови та Мараморощини, розташовані в сусідніх з українським етнолінгвістичним масивом зонах і далі, є найдавнішими в країні.

Села з українським населенням нагадують острови серед населених пунктів з румунським населенням. Українці не забули рідну мову, пісні, танці, релігію та різноманітні давні обряди. Мешкаючи поряд з румунами, вони вважали за доцільне вивчити румунську мову, водночас зберігаючи свою ідентичність.

Етнографи наголошують на такому аспекті. Традиційній культурі гуцулів притаманні певні риси: специфічна господарська система та спосіб життя / виробництва, де важливу роль відіграє сезонне гірське вівчарство; господарства, розпорошені на гірських

височинах, тобто біля пасовищ; та другорядна роль сільського господарства; розвиток садівництва, бондарства, обробки деревини, бджільництва, гончарства, ткацтва, обробки вовни та шкіри; міцний моральний патріархальний устрій у сімейному житті та побуті; архаїчність обрядів, духовного життя та свят. Українці Мараморощини зберегли етнічну свідомість. Можемо вести мову про консервацію специфічної культури, зокрема духовної.

Унаслідок тривалого співжиття виникли явища акультурації, румунська культура переважно виконувала роль «культури-донора», а українська – «культури-реципієнта». Найбільше запозичень простежуємо в просторовій організації та засвоєнні деяких свят. Певну роль відіграють змішані шлюби, що зумовлюють інтенсивніше спілкування; багато румунських висловів побутує в мовленні, простежується інтеграція в адміністративній, виховній системах та ін. Отже, можемо вести мову переважно про *різноманітність громади*, що розуміємо як існування відносно організованих та самосвідомих громад, які розвивають різні вірування та практики.

«Культурний досвід певної спільноти, освоєний та асимільований іншою спільнотою, індиферентно від різниці між їхніми цивілізаційними рівнями, спростовує умовності та через генеровану альтернативу сприяє творчій ініціативі. Інтертекстуальність є одним із законів еволюції та диверсифікації культури. Будь-яка національна культура прогресує через інтертекстуальність, переосмислює своє минуле та спілкується зі своїми духовними сусідами або з моделями, які на неї вплинули в різний час її формування»⁷.

Обряди є основними елементами в забезпеченні безперервності належності до етнічної групи та стабільності на рівні мікро й макрокосмічних відношень. Свята регламентували всі сфери життя українців. Спільноти зберегли та продовжують зберігати духовні цінності, старий стиль (юліанський календар), навіть за тієї умови, що протягом кількох десятиліть збільшується кількість тих, хто дотримується нового православного календаря (григоріанського). Румуни й українці співмешкають у буквальному розумінні цього слова. Вони ходять на гостину один до одного під час свят (за обома календарями). Календарні цикли праці включають польові та домашні роботи, що супроводжуються церковними святами та магичними ритуалами. Календарні обряди та ритуали українців накладаються переважно на річний церковний календар, так званий цикл «дванадцяти свят і постів».

Збереження традицій було важливим, адже так само, як і рідна мова, традиція була визначальним і символічним елементом національної свідомості. Завдяки традиції кожне покоління має можливість скористатися знаннями своїх предків, маючи зобов'язання передати їх нащадкам. Це є «одним з найбільш ефективних соціальних механізмів для збереження того, що було здобуто, і для невпинного збагачення соціокультурної спадщини»⁸. Перейняті від предків обряди набувають із часом стабільності та сприяють згуртуванню колективу.

Важливою рисою річних календарних свят українців є їх проведення на два тижні пізніше, ніж у румунів через дотримання юліанського календаря. Обряди та вірування, пов'язані з релігійним життям, «заснажи меншої кількості трансформацій, що пояснюється консервативним впливом церкви та ментальністю людей, вихованих у релігійному дусі»⁹.

Нижче подамо відомості про деякі свята українців, що мешкають у долині Рускови. Зокрема, 15 лютого (*Liuteni, Faurar*) вони відзначають свято Стрітєння (*Stricinea*), вшановуючи зустріч Зими та Весни. За віруваннями, гарна погода в цей день означала добру погоду на цілий рік. У церкві в цей день освячують свічки.

Березень (*Berezeni, Martie*) є початком року, що припадає на 1 березня. Цього місяця розпочинали оранку та сівбу, прибирали сади й городи, виносили вулики після зимівлі. У березні відзначають свято Євдокії (*Eudochia*), а також Теплою Олексі (*Alexie Cel Cald*).

7 квітня (*Cviteni*) – свято «Благушінія» (*Blahușini*), або Благовіщення (*Buna-Vestire*). Воно найближче до весняного рівнодення, коли прилітають ластівки та починає кувати зозуля. Далі – період перехідних свят. Серед них назвемо такі: Вербна неділя (*Duminica Florilor*), або «Бучкова неділя» (*Bucicova Nedillea*); Русалії (*Rusaliele*), або Свята неділя (*Sveata Neidilea*). Потрібно також згадати і про Святу Пасху (*Sfintele Paști*) (українською – Великдень (*Veledkdeni*), що означає Великий день (*Ziua cea Mare*)). Також святкують Спаса (*Spasa*), тобто Вознесіння Господне (*Înălțarea Domnului*).

Надзвичайно важливим святом є Великдень. Здавна віруючі долини Рускови духовно й тілесно готуються до нього. Мешканці цього регіону надають великого значення дотриманню посту (*hovinea*). Потрібно зазначити, що в сім'ї посту дотримуються всі – від старого до малого. Піст та молитва відіграють важливу роль у духовному житті людей.

Приготування починаються з Великою четверга (*Joiā Mare*), бо в п'ятницю заборонено працювати. У четвер печуть калачі, які в понеділок освячують. У п'ятницю йдуть до церкви. У суботу вранці печуть паски, готують святкові страви та розписують писанки (для цього використовують віск та природні барвники).

Після богослужіння всі вітають один одного словами «Христос Воскрес!» («*Hristos Voskres!*») та відповідають «Воістину Воскрес!» («*Voistine Voskres!*»). Великдень – це день, сповнений радості (*radisni deni*). У неділю вранці кладуть кошик і тайстру (*coșul și straița*). У тайстру кладуть велику та малу паску, калачі, у кошик – інші страви. Богослужіння відбувається на церковному подвір'ї, де кожна сім'я має своє місце, визначене ще від прадідів та передане від покоління до покоління.

Після закінчення служби священник ходить між рядами та освячує паски й кошики, вітаючи словами «Христос Воскрес!». Після освячення він бажає всім «Щасливого обіду» («*Șciaslevii obid*»). Вважають символічним момент виходу через церковну браму. За

повір'ям, першим має вийти чоловік (провісник миру та процвітання), а не жінка.

Усі прямують до своїх осель, чекаючи початку святкової трапези. Першим йдуть зелений часник, щоб бути швидкими протягом року, потім крашанку, щоб бути гарними. Після обіду відвідують цвинтар, могили своїх родичів, а молодь влаштовує різноманітні ігри на пагорбі. Другого дня після Великодня йдуть до церкви з яйцями, паляницями та калачами.

6 травня (*Traveni, Florar*) святкують Святого Георгія, або Юрія (*Iurea*). На це свято прикрашають оселі гілками з горіха або дуба. Також до цієї дати наймали слуг та укладали «угоди» (*tocmelile*).

У червні (*Cerveni, Cireșar*) відзначають свято Онуфрія (*Onufria*), від якого «вже більше не співає зозуля». А в липні (*Lepeni, Cuptor*) – день Святого Іона, або Іванділі (*Ivand'ili*). На це свято відбувається освячення полів, освячену воду приносять до хреста, розміщеного в центрі села.

Свято Святих Петра і Павла (*Petra i Pavla*) припадає на 12 липня. З цієї нагоди святкують і «Синзиенеле». На це свято, за традицією, збирають квіти звіробою, які заливають оливковою олією та тримають їх там упродовж сорока днів. Ця олія вважається «цілющою при шлункових ранах». На «Синзиенеле» хати та ворота прикрашають горіховими та виноградними гілками.

«Гавреля» (*Havrelia*) – свято Святого Гавриїла є «днем випробувань». 2 серпня (*Gustar*) святкують Святого Іллі (*Iliā*). У цей день люди бояться «щоб святий Ілля не завітав до них». Від дня Святої Анни (*Anne*), зменшується день та збільшується ніч.

Свято, на яке «готують воду для освячення», називається Маковія (*Macovia*). Також у серпні святкують Преображення Господне (*Preobrajēnie; Schimbarea la Față*). Із цієї нагоди відвідують монастирі. Паломництво починається ввечері. Із собою беруть продукти та освячену воду. 28 серпня святкують День Пресвятої Марії Великої (*Sf. Maria Mare*) [українською «Богородиця» (*Bohorodița*)].

11 вересня (*Serpeni; Răpciune*) відзначають Ускіновлення голови святого Іоанна Хрестителя [народна назва – Головосіка (*Holovisika*)]. Напередодні цієї дати постяться, а для того, щоб нічого не різати ножом у цей день, його заздалегідь ховають. 21 вересня святкують День Святої Марії Малої (*Mala Bohorodița*). До цього свята чабани спускаються з вівцями з гір, власники овець розраховуються з чабанами, служба яких закінчується. 27 вересня святкують День хреста – (*Hresta*), під час якого постяться. Цього посту дотримуються з благоговінням, як Різдяного та Великоднього. 14 жовтня (*Jovteni; Brumărel*) відзначають свято Покрови (*Pocrova*).

У суботу напередодні Дня святого Димитрія поминають померлих (*Subota pamneatna*): відправляють панахиду, відвідують могили померлих родичів, приносять квіти та свічки. 8 листопада (*Lestopad*) святкують День святого Димитрія (*Dmetria*); 21 листопада відзначають День святого Михаїла (*Mihaila*); 13 грудня (*hrudeni*) – День святого Андрія (*Adria*); 19 грудня – День святого Миколая (*Nekola*).

Серед календарних обрядів дуже важливими є зимові, зокрема різдвяні. Румуни Різдво відзначають 25 грудня, а українці Мараморощини – через два тижні, 6 січня (*Siceni*). Найочікуванішим різдвяним обрядом є колядування. Різдяний піст є першим моральним обов'язком, складовою свята. На Святий вечір колядують діти. Хлопці оновлювали колядницький репертуар на репетиціях під час Малого посту (*Postul Mic*) і ходили колядувати великими групами; часто гурт колядників супроводжували музиканти, ряджені (*hegheduşii*). Кажуть, що першим має зайти до оселі хлопець. Остерігалися, аби першими колядниками не були дівчата, вважаючи їх прихід поганим знаком. Також у ніч перед Різдвом молодь має звичай ходити з «Віфлеємом» (*Viflaimul*) – щось на зразок лялькового театру, де розповідається про народження Христа. Хлопці намагаються обійти оселі до півночі, бо після цього люди йдуть на церковну службу, присвячену народженню Христа, яка триває до третьої години ранку.

Дев'ять або дванадцять пісних страв до святкового різдвяного столу готують з лісових ягід, грибів, хліба, випеченого на ватрі, сушених фруктів, яблук, груш та інших ласощів. У перший день Різдва, по поверненню із церкви, їдять м'ясні страви, солодощі або м'ясні супи. Колядників, які прийшли до хати, пригощають горілкою (*juică*), паляницями (*cozonac*) та вином. Під скатертину кладуть жменю сіна чи отави, зібраних влітку в полі. Ніжки столу перев'язують ланцюгами, щоб захистити оселю та господарство від злих сил. Існує повір'я, що сіно символізує народження Христа, а перев'язування стола ланцюгами означає «замикання паші хижим звірам», щоб вони не нападали на вівчарні, які влітку розташовані на гірських пасовищах. Найпоширеніша колядка – «Пресвята Діва». Вона має понад п'ятдесят строф. У ній розповідається про життя Ісуса Христа від народження до смерті. Її співають традиційно чоловіки під акомпанемент скрипки. Цей звичай передається від покоління до покоління.

Серед зимових свят слід згадати також Новий рік (*Anul Nou*), або Святого Василя (*Vaselea*), що припадає на 13 січня. Усі обрядові дії, пов'язані із цим святом, призначені забезпечити успіх та добробут членів спільноти протягом наступного року. Існував звичай опівночі бити в церковні дзвони, адже, за переказами, тоді «відкриваються небеса». Молодь обходила хати під звуки барабанів, створюючи галас, бешкетувала, знімала та міняла хвіртки в господарствах, де були дівчата.

Як засвідчують дослідження, будь-яка конструкція ідентичності перебуває на перетині реального та уявного. Кожний індивідум та група входять до реальності: фізичного, інституційного та культурного середовища. А структурування та впорядкування цієї реальності породжує уявлення, які реконструюють реальність. В основі ідентичності закладено переважно колективну уяву, уявлення актуалізуються в типології, необхідній для розуміння реальності. Ці типології виявляються у віруваннях та стереотипах і є інструментами, за допомогою яких осягається світ. Збереження обрядів є однією з надзвичайно важливих форм підтвердження культурної самобутності.

Ще однією складовою індивідуальної або колективної ідентичності є мовний компонент. Лінгвістична практика перебуває в центрі процесу ідентифікації, залучаючи співрозмовника до мережі взаємодій. Мова дозволяє «ego» влитися в соціальну сферу та бере безпосередню участь у витворенні ідентичності, одночасно формуючи специфічний параметр для колективної ідентичності. Мовні риси функціонують як маркери ідентичності. Мовна різноманітність так само, як і культурна, неминуче призводить до конфлікту ідентичності. Але це має сприяти співпраці, а не конкуренції.

Одяг також може виявити, підтвердити ідентичність. Народні костюми та аксесуари розкривають етнічні риси. Вони засвідчують глибокий символізм інтелектуальної надбудови. Народне вбрання є ніби життєвим документом, який слід ретельно досліджувати. Воно здавна демонструвало і сьогодні репрезентує ментальність та художній смак народу.

Історія розвитку народного костюма відображає вікові традиції. Вияви соціально-політичного життя, свідком яких був народ, реалізовано в способі одягання, але найбільше – у художньому оформленні вбрання. Під час виготовлення одягу народні майстри дотримувалися певних канонів, які закладено в основу форм пошиття одягу, структури костюма, орнаментальних композицій, їх просторового розташування та кольору.

Базові компоненти традиційного вбрання мешканців долини Рускови такі самі, як і в усій Марамороській фольклорній зоні, специфічні риси виявляються лише в кольоровій гамі та техніці крою. За призначенням, з урахуванням погодних умов, розрізняють зимовий та літній одяг, а за естетичними потребами – святковий і буденний.

До складу жіночого народного костюма (*odejea jinocea*) входять: сиряк – «суман» (*petek*), безрукавка (*keptar*), хустка – «батік» (*platok*), шийна прикраса – «згарде» (*barşon*), сорочка – «кемаше» (*dranţa*), пояс – «бриу» (*bricira*), сукня – «задії» (*plate*), фартух (*şfartuh*), вовняне взуття (*kapciure*), шнурка – «шірета» (*voloke*), постолі (*korzane*).

Буденний жіночий одяг українок цього регіону – сорочки та сукні з льону або конопель, зшитим рослинним орнаментом червоного та чорного кольорів навколо шиї, з «чіпкою» (мереживом) на рукавах та навколо шиї. У молодих жінок кольори яскравіші. Вони носять шийні прикраси «згедани» (*zgărdan*) з невеликих круглих намистин чорного, червоного, зеленого кольорів. Волосся заплітають в одну чи дві коси, які спускаються на плечі в дівчат та викладаються вінком у жінок. Заручені дівчата в неділю та релігійні свята носять високий віночок, сплетений із листя барвінку.

У святкові дні взували постолі, виготовлені зі свинячої шкіри, які прив'язували чорними «волоками» на білі онучі. У холодну пору на сорочку одягають короткий овечий кожух без рукавів, прикрашений квітчастими аплікаціями зі шкіряних смужечок. Кліматичні умови короткого літа в горах дозволяють

носити цей одяг. Кожух у спеку носять навиворіт та складеним на одному плечі.

З появою купованих тканин жіноче вбрання доповнилося фартухом з чорного полотна, призібраним на талії, який носили переважно в будні. Він був дешевшим та зручнішим. На голові і дівчата, і заміжні жінки носять досить дорогі чорні або кольорові хустки, виготовлені з тонкої вовни.

Узимку на сорочку та безрукавку одягають сіряк із чорної вовни, прикрашений оксамитом, хустку («нефраме») або вовняні шалі, онучі та постолі. Специфічним головним убором є кучма (овеча кучма з круглим дном), яку виготовляють зі шкури шестиденного ягняти. У середині вона білого кольору, ззовні – чорного. Старші жінки одягають кучму на хустку.

Чоловічий народний костюм (*odejea monșinska*) складається з капелюха (*klabuk-șlek*), безрукавки (*kiptar*), простої сорочки (*dranta șeroka*), сорочки з різноманітними квітчастими мотивами (*huțulka*), пояса (*rimini*), «гатіїв» (*nădragi*), штанів-«чъоаречів» (*hacii*), постолів (*korzane*).

Основним різновидом чоловічого взуття є постолі. Пізніше з'явилися черевики (*bocancii*), на які спадають «гатії», виготовлені з білого домотканого полотна. Коротка до пояса сорочка не вишита, зав'язана на шії шнурівкою. Овеча безрукавка, що немає застібок, капелюх доповнюють літнє вбрання. Узимку одягають овечу кучму, штани з білого домотканого полотна та сіряк (такого ж кольору й крою, як і жіночі), онучі та взувають постолі.

Одяг – це форма захисту, а не лише окраса. І його «орнаментування є частиною техніки, до якої додаються елементи релігійних уявлень; завжди присутній один творчий та один технічний елемент у будь-якому культовому об'єкті»¹⁰.

Примітки

¹ Schopflin G. Pe căi diferite spre multiculturalitate // *Năstasă L., Salat L. Relațiile interetnice în România post-comunistă*. – Cluj-Napoca : Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturala, 2000. – P. 130.

² Там само. – P. 130.

³ Ahrweiller H. Imaginea celuilalt și mecanismele alterității // *Introducere în istoria mentalităților colective*. – Cluj-Napoca :

Presa Universitară Clujeană, 1998. – P. 202.

⁴ Eliade M. *Istoria credințelor și ideilor religioase*. – București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. – Vol. I. – P. XII.

⁵ Georgiu G. *Națiune. Cultură. Identitate*. – București : Diogene, 1997. – P. 84.

⁶ Там само. – P. 85.

⁷ Там само. – P. 159.

⁸ Herseni T. *Sociologie*. – București : Editura științifică și Enciclopedică, 1982. – P. 528.

⁹ Martin E. *Sărbătorile calendaristice ale românilor din Ungaria*. – Gyula, 2003. – P. 21.

¹⁰ Mauss M. *Manual de etnografie*. – Iași : Institutul European, 2003. – P. 100.

¹¹ Georgiu G. *Națiune. Cultură. Identitate*. – P. 205.

Переклад з румунської Антонія Мойсея